

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
імені Б. Д. Гаврилишина
Кафедра політології та філософії імені Сергія Коновала**

ДИПЛОМНА РОБОТА

бакалавра

на тему:

**«ГЕОПОЛІТИЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ
ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ: ВІД ЗАРОДЖЕННЯ
ІДЕЇ ДО СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ»**

Виконавець:

Студентка 4 курсу групи Пол-41

Петришин Діана

Науковий керівник:

кандидат політичних наук,

доцент Томахів В. Я.

Тернопіль–2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО - МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	6
1.1. Інтеграція як функціональна складова геополітичного процесу та її сутність.....	6
РОЗДІЛ 2 . ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ВІД ІСТОРІЇ ІДЕЇ ДО ВТІЛЕННЯ В ЖИТТЯ.....	13
2.1. Основні етапи та хвилі становлення Європейського Союзу та їх політико- правове забезпечення.....	13
2.2. Головні політичні інститути та процес прийняття рішень в ЄС.....	21
РОЗДІЛ 3. СПІВРОБІТНИЦТВО НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ.....	30
3.1. Європейська інтеграція України: історія та сучасний стан відносин.....	30
ВИСНОВКИ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	43

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сьогоднішній день Європейський Союз – це унікальне явище. Держави – члени Європейського Союзу утворили спільні інституції, яким делегували деякі зі своїх повноважень таким чином, щоб рішення щодо окремих спільних питань можна було демократично вирішувати на європейському рівні. До такого стану відносин провідні європейські держави йшли тривалий час. А починалося все з ідеї економічного та політичного співробітництва європейських народів як запоруки уникнення непорозумінь між ними та воєн, на які так багата європейська історія

Ідея європейської інтеграції України має глибокі історичні корені. Це – історична традиція України. Українсько-європейські зв'язки завжди були досить щільними і європейською спільнотою їй приділяється значна увага. Причини в тому, що Україна знаходиться в центрі Європи, географічно та історично завжди була та належить їй. Саме євроінтеграційні прагнення України стали основною причиною російської агресії в 2014 р. та розв'язання повномасштабної війни 24 лютого 2022 р. Очевидно, що в умовах військової агресії росії проти України, коли Європейський Союз надає безпрецедентну військову та фінансову підтримку нашій державі, відносини Україна – Європейський Союз набули статусу стратегічного змісту. Важливою політичною підтримкою України було надання їй статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу 23 червня 2022 р. Тому вважаємо актуальним дослідження історії становлення та розвитку Європейського Союзу та двосторонніх відносин з Україною. Тому історико-політологічне дослідження євроінтеграційних процесів є актуальним, а особливо в контексті російсько-української війни. Адже однією з головних причин цієї війни, починаючи з 2014 р. були євроінтеграційні прагнення України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науково-теоретичному дискурсі тема історія становлення та функціонування Європейського Союзу знайшла широке відображення у роботах значної кількості політологів як зарубіжних, так і вітчизняних. Серед зарубіжних дослідників слід відзначити

наукові праці А. Етціоні, Д. Мітрані, К.Дойча, Е. Моравчика, Ч. Пентланд, Окремо відзначимо праці видатних американських політологів З. Бжезінського й С. Гантінгтона, які досліджували проблеми взаємодії між Україною та ЄС крізь призму геополітичних світових розкладів і в контексті розвитку наявних культур та цивілізацій.

Серед вітчизняних науковців відзначимо праці Артьомова І., Віднянського С., Кіш, Є., Копійки В., Манжоли, Яковюка І. та ін. Разом з тим, незважаючи на велику кількість напрацювань з даної проблематики, наразі існує потреба комплексного та всебічного історико-політологічного дослідження історії розвитку євроінтеграційних процесів, місця в них України, що визначило мету нашої роботи.

Метою написання даної роботи є ретроспективний політологічний аналіз еволюції та динаміки розвитку євроінтеграційних процесів, їх політико-ідеологічної основи, історії відносин України - ЄС.

Завданням нашого дослідження відповідно до поставленої мети наступні:

- проаналізувати інтеграцію як функціональну складову геополітичного процесу та її сутність;
- дослідити історичний розвиток євроінтеграційних процесів
- розкрити основні етапи та хвилі становлення Європейського Союзу та їх політико – правове забезпечення.
- дослідити та проаналізувати функції головних політичних інститутів та процеси прийняття рішень в ЄС.
- проаналізувати історію та сутність відносин Україна – ЄС та їх сучасні реалії в контексті російсько-української війни.

Об’єктом дослідження є історія та сучасні процеси європейської інтеграції як складової міжнародних відносин.

Предметом дослідження є геополітичні та історичні чинники, що вплинули на формування і трансформацію європейських інтеграційних проєктів від ідеї об'єднаної Європи до їх сучасного стану та місце в них України.

Методи дослідження. Використані методи загальнофілософського аналізу (аналіз, синтез, абстрагування), історичний, хронологічний, порівняльний, структурно-функціональний, системний методи, а також методи політологічного дослідження (спостереження, вивчення політико-правових документів).

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі акти ЄС, України, монографічні, дисертаційні та інші наукові дослідження українських та зарубіжних вчених, періодична політологічна, історична, соціологічна література та інтернет-ресурси.

Практичне значення даного дослідження дозволяє використовувати положення, які містяться в бакалаврській роботі, для проведення лекцій та практичних занять в процесі викладання політології, соціології, історії та розвитку теми дослідження в науковому просторі.

Апробація роботи. Окремі положення дипломної роботи доповідалися на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Політичні ідеї в епоху глобалізації: філософські рефлексії та сучасні виклики» (Тернопіль, 4-5 листопада 2024 р.)

Структура випускної кваліфікаційної роботи загальним обсягом 47 сторінок, складається з вступу, трьох розділів, кожен з яких складається з окремих підрозділів, загальних висновків, списку використаних джерел. Список використаних джерел містить 41 найменувань, розміщених на 4 сторінках.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО - МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.

1.1. Інтеграція як функціональна складова геополітичного процесу : сутність, еволюція.

Термін «інтеграція» (від лат. *integer* —цілий; *integratio* підновлення, поповнення) вживається для загального поняття теорії систем, де означає взвємоповязаність окремих частин в одне ціле, а також процес, який приводить до зазначеного стану. Розглядаючи в теоретичному аспекті поняття «інтеграція» щодо суспільно-політичних відносин, то зазначимо, що в людському суспільстві інтеграція означає наявність впорядкованих певним чином відносин, стосунків між індивідами, групами, організаціями, державами. У зв'язку з цим, розрізняють різні рівні інтеграції: особистісні, групові, міждержавні [29]. Акцентуємо на тому, що інтеграція передбачає наявність впорядкованих і майже формально безконфліктних відносин між соціальними суб'єктами (лідерами, керівниками, організаціями, інститутами, державами)

У політичному аналізі інтеграція може означати внутрішній стан суспільства, держави або включення в певну міжнародну групу держав, які мають спільну мету, інтереси. Правомірно говорити про інтеграцію політичну економічну, соціокультурну інтеграцію тощо [18, с. 177].

При аналізі інтеграції політичної системи, маємо на увазі її певну означену роль щодо суспільства оскільки системні цілі, принципи, цінності детермінують стан, розвиток суспільства, діяльність суспільних інститутів, а також більш або менш тісні зв'язки структурних елементів системи, які пов'язані не лише спільною метою, але й певними відноси- нами, єдиним правовим полем, яке формує конституція, кодекси. Нарешті, інтегративну роль у системі відіграє ідеологія, яка панує в системі (системні ідеали, цінності, прикладом свобода, справедливість, рівність), їхня певна послідовність. Ідеологія інтегрує всю цілісність політичної системи, спираючися на поєднання політичної настроєності. Цьому процесу передують певні симпатії до тих чи інших суб'єктів політики, які вловлюють політичні лідери та формулюють із них більш-менш

чіткі ідеї, концепції, які поширюються, а потім утверджуються в свідомості громадянства. Інтеграційна концепція виступає імпульсом до дії, спонукаючи суб'єктів політики діяти певним чином [18, с.177].

Ще один важливий момент, політична інтеграція передбачає наявність суб'єкта інтеграції, який здебільшого нав'язує свої цілі, інтереси, своє бачення світу. У такому випадку інтеграція проходить за правилами, які встановлює суб'єкт інтеграції. Отже, політичну інтеграцію можна визначити як сукупність політичних процесів, які спрямовані на відносно стійке об'єднання політичних інститутів, спільнот, груп у груп у межах окремої держави (коли проходить консолідація навколо провідної нації) або в межах кількох держав, які, поступово втрачаючи свою суверенність (віддаючи чи делегуючи її), формуються в різного типу устрої, наддержаву. Це може бути й зінтегрована федерація (на зразок США), а може бути унітарна імперія. І там, і тут проходять інтеграційні процеси, сьогодні до них долучаються масштабні регіональні об'єднання на зразок Європейського Союзу, хоча інтеграційні процеси спостерігаються у світовій політичній історії впродовж тисячоліть [12].

Інтеграція пройшла ряд історичних етапів, спочатку як міжнародний феномен вона з'явилася в Античності, коли формувалися відомі нам світові імперії (еллінська та римська), приклади політичної інтеграції знаходимо в Середньовіччі і імперія Каролінгів, Священна Римська імперія, в Нові часи, аж до сучасності. Історія показує, що ряд характеристик інтеграції циклічно повторюються, маючи, однак, свою специфіку. Політична інтеграція притаманна всім транснаціональним імперіям минулого (від Античності й до наших днів) і має різні типи: від військово-політичної, політичної й до корпоративності та асиміляторства. Останні типи - країни, які призводять до того, що вчорашні суверенні, незалежні суб'єкти міжнародної політики, втрачають свою суб'єктність повністю. [12].

Інтеграція має різні форми: від простих політичних угод, договорів на двосторонній основі, до укладення різноманітних політичних союзів, пактів між державами, що служать правовою основою пізнішої. Політична інтеграція має

різні рівні об'єднання: від співдружності через конфедерації й до федерації, яка може завершитися будівництвом унітарної держави коли через асиміляцію панівною стає титульна нація. Політична інтеграція має різні рівні об'єднання: від співдружності через конфедерації й до федерації [16].

Політична інтеграція здійснюється за ініціативою суб'єкта інтеграції, провідних, найсильніших , найрозвинутіших в даних умовах чи регіоні держави для вирішення необхідних завдань економічного та політичного характеру. При цьому вона передбачає використання різних методів реалізації інтеграційної мети - переконання чи розподілу.

Становлячи загалом прогресивну тенденцію суспільства, політична інтеграція більш придатна для держав, які вже пройшли значний етап самостійного існування, мають за собою період розквіту політичної, соціально-економічної могутності, громадянство цих держав користується надбаннями суверенного існування, тому воно більш толерантно ставиться до інтеграції. У таких випадках, маючи ліберально-демократичні режими та будучи відкритими суспільствами, держави можуть бути схильними до повільної інтеграції при збереженні рівноправності серед партнерів і за відсутністю в суб'єкта інтеграції намагань не виправдано прискорити такі процеси [18, с.181] .

Зовсім інша ситуація при інтеграції держав, які вибороли незалежність не так давно. Зрозуміло, що заклики, звернені до них про інтегрування, малювання привабливих образів швидкої інтегрованої спільноти, не знайдуть підтримки. Повинні змінитися принаймні кілька поколінь, які жили б в умовах незалежного існування щоб громадянство таких держав почало толерантно сприймати ідеї інтегрування. Причому суть поняття «інтеграція» дакож і у врахуванні взаємовигідних інтересів сторін, інтегрування повинно бути вигідно більшості, цей процес повинен проходити добровільно [29]. Коли ж ці умови відсутні, пануючим стає примус, який викликає піднесення національно- визвольної боротьби. Найпростіше це робилося, коли висувалася якась спільна мета, навколо якої й починався процес об'єднання (безпека, оборона проти когось чи чогось тощо). Так, наприклад довгий час інтеграційним чинником для

західноєвропейських держав виступала радянська загроза, тепер, коли вона відсутня, але виникла нова, загроза путінської росії, слід чекати або висунення певних нових цілей, або виникнення які могли б стимулювати ще тісніше об'єднання [40] .

Інтеграція має нести вигоди не лише для суб'єкта інтеграції, але й для інших членів об'єднання. Тому слід зазначити вихідні сприятливі умови: це однотипність політичних режимів, належність до одного цивілізаційного кола, певний спільний рівень взаємної відкритості в сферах торгівлі, економіки, побуту, матеріальної та духовної культури.

Історико-політичні процеси в минулому показують, що шляхи інтеграції проходили, як правило, за сценаріями військового завоювання, коли зверху примусово нав'язувалися спільні рамки, єдине правове поле, єдність економічного життя, культурною асиміляцією – все це складало сутність тодішньої політичної інтеграції [12;16;27] .

XX ст. дало нам приклади відмінної, іншої інтеграції. На аналізові історії Європейського Союзу ми бачимо, що спочатку проходить економічна інтеграція (укладення пакетів угод, договорів - митних, фінансових), паралельно йде закріплення і військово-оборонної інтеграції (проти реальних або вигаданих ворогів). Потім відкриваються кордони, встановлюється єдине громадянство, починається делегування, а відтак і відмова від певних суверенних прав на користь наднаціональним інститутам. Далі проходить власне процес політичної інтеграції - укладення союзних договорів. Саме так відбувається процес інтеграції в ЄС.

Історично інтеграція пройшла ряд етапів, виступаючи як внутрішня інтеграція (у межах певної держави), зовнішня коли проходять процеси інкорпорації окремих суб'єктів міжнародного права в унітарну державу або імперію регіонального, світового масштабу.

Найдавніші інтегративні процеси мали місце в Античності, які носили військово-політичний характер. Середньовіччя теж дало кілька прикладів

міжнародної інтеграції, що завершилися утворенням Каролінгської імперії, Візантії, Священної Римської імперії германської нації [12].

У XX ст. теоретичні засади інтеграції знайшли своє віддзеркалення у ряді теорій та концепцій. Вони дають можливість проаналізувати та спрогнозувати шляхи розвитку інтеграційних утворень, методи узгодження різних областей політичної, економічної, соціальної, соціокультурної та зовнішньої політики розкрити механізми взаємодії держав, шляхи врегулювання розходжень між ними. З часу створення та еволюції євроінтеграційних процесів, політична наука прагне їх осмислити та проаналізувати та спрогнозувати та створити певні моделі їх розвитку. На основі феномену ЄС і зупинимося на теоретичних спробах його осмислення та перспектив подальшого розвитку.

На даний час у політичній науці існує ряд теоретичних концепцій та узагальнень щодо інтеграційних процесів держав Європейського Союзу, його генези та його еволюції [11;13; 29; 38; 39; 41;]. При цьому комплексно враховуються такі його чинники як економічні, політичні, інституційні, зокрема політичний характер внутрішнього розвитку ЄС поряд в його поєднанні з аналізом дії зовнішніх чинників, які динамічно змінюються в системі міжнародного політичного процесу. Коротко проаналізуємо основні євроінтеграційні теоретичні концепції.

Проблемні питання концепцій і теорій євроінтеграції представлені у ґрунтовних дослідженнях зарубіжних дослідників, які розглядали євроінтеграцію крізь призму федералізму (неофедералізму), функціональності, а також інституціоналізму [13;41].

На межі XXI ст. значної популярності набула теорія т.зв. міждержавного підходу Е. Моравчика [38]. Також, у формуванні теоретичних основ європейського інтеграційного процесу у політичному аспекті актуальними стали проблеми дослідження євроінтеграції було питання щодо ролі і значення держави-нації.

Так, прихильники федералістського підходу вважали, що кінцевою метою євроінтеграційних процесів може бути утворення наднаціональної держави

шляхом передачі політичних повноважень держав – учасниць інтеграційних процесів на найвищий рівень. Водночас, в межах даного підходу виокремлювався соціологічний і конституційний підходи. Перший визначається соціальною активністю індивідів, а другий – конституційний, полягав у встановленні конституційної парадигми євроінтеграційного проекту. На думку представників федералістського підходу, саме з нього розпочався подальший розвиток різних інтеграційних теорій [13].

В свою чергу, в теорії функціоналізму акцентувалося не на формі інтеграції – федеративної чи конфедеративної форми, а на функціях, що мала виконувати інтеграційна спільнота. Спостовуючи теорії творення федерації чи конфедерації як правління континентального масштабу. Д. Мітрані – основоположник фундатор теорії функціоналізму, довів недоцільним ідею штучно створеного статичного територіально федеративного об'єднання. При цьому необхідно зазначити, що заперечення Д. Мітрані щодо ідеї панєвропейської федерації базувалися, зокрема, на врахуванні тодішніх геополітичних реалій, коли Європа через свої колонії по суті контролювала значну частину світу [39]. Зазначимо, що нині саме неофункціоналізм став однією з провідних сучасних євроінтеграційних процесів [13].

Що стосується місця і ролі держави в процесах інтеграції в умовах політичного реалізму, то заслуговує уваги міжурядовий підхід С. Гофмана. Його основні тези базувалися на думці, що держави в рамках інтеграції мають все ж таки значну перевагу над інститутами інтеграційного будівництва [13].

Думку С. Гофмана продовжив Е. Моравчик. На основі аналізу євроінтеграційних процесів, він зробив висновок про політичну та економічну конвергенцію трьох найбільших держав – членів ЄС: Франції, Німеччини та Великобританії і що при цьому основним і ключовим аспектом євроінтеграційних процесів науковець доводить реалізації, в першу чергу національних інтересів саме тих держав [38].

Важливим об'єктом дослідження європейської інтеграції є і геополітичні засади сучасного ЄС. Геополітична основа та структура європейського простору

аналізується багатьма концепціями. Як відомо, геополітичні засади певного простору включають в себе не так як функціональні ознаки території, як політичні аспекти та процеси, що дозволяють реалізувати контроль над геополітичним простором та його управління. Цими параметрами традиційно в геополітичному аспекті виступають географічна близькість, кордони, наявність спільних історичних, політичних соціальних та соціокультурних зв'язків та наявність спільних цілей та інтересів, що стосуються подальшого розвитку.

В цьому геополітичному контексті, як відзначають українські науковці[8; 29], специфічність міжнародної взаємодії в європейських країнах і в тому, що інтеграційний європейський інтеграційний проєкт (ЄС) став основою для створення сучасного геополітичного простору у Європі. Науковці також дають основну характеристику цього геополітичного об'єднання, який направлений на викорінення та унеможливлення воєн та конфліктів у сучасній Європі. Ядром цього геополітичного проєкту і виступив Європейський Союз. Також при цьому вони поділяють сучасний геополітичний простір Європи на такі складові як:

- держави які є членами ЄС;
- держави , що не членами ЄС;
- суміжні європейські простори [8].

Зрозумілим та очевидним при цьому є, що саме Європейський Союз є головним та структурним елементом геополітичного простору. Адже саме його політика формує динамічність політичних процесів як у середині геополітичного європейського простору так і поза його кордонів. Отже, Європейський Союз виконує свою роль в якості структуроутворюючого ядра для геополітичного поля Європи. Підсумовуючи зазначимо, що розглядаючи існуючі політичні та геополітичні підходи до євроінтеграції, констатуємо, що проаналізовані нами теорії, в основі яких покладені проблеми, пов'язані з визначенням теоретичних засад сучасного євроінтеграційного процесу, мають об'єктивний характер, враховуючи функціонування ЄС, його геополітичні, політичні, соціокультурні та економічні засади.

РОЗДІЛ 2 ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ВІД ІСТОРІЇ ІДЕЇ ДО ВТІЛЕННЯ В ЖИТТЯ.

2.1. Основні хвилі та етапи становлення Європейського Союзу та його політико-правове забезпечення.

Як завжди буває, спочатку виникає ідея. Це була ідея єдиної Європи. Ідейно-політичні джерела європейської інтеграції походять від часів раннього середньовіччя. На той час Європа являла собою певну культурну цілісність, об'єднану католицькою церквою і латиною, хоча, як ми вже зазначали у попередньому розділі, найдавніші інтегративні процеси мали місце в Античності, які носили військово-політичний характер. Середньовіччя теж дало кілька прикладів міжнародної інтеграції, що завершилися утворенням Каролінгської імперії, Священної Римської імперії германської нації [27]. В історико-політологічному ракурсі ми коротко зупинимося на інтеграційних процесах власне у Західній Європі.

Після краху Західної Римської імперії, першим західноєвропейським інтеграційним проєктом можна вважати імперію Карла Великого коли у 800 р. в Римі його було короновано короною імператора. Карл розглядав свою державу як реставрацію Римської імперії, і розбудовував імперію, опираючися на латинське християнство: Франція, північна та центральна Італія, північна Іспанія, Німеччина - усі ці землі відповідали католицькому Заходу [12; 16;]. Отже, можна вважати, що тим самим Карл міцно утвердив у свідомості сучасників поняття Заходу. Свою законодавчу працю Карл спрямував на утвердження будь-якими засобами християнства та християнської церкви як ідеологічного чинника.

Важливим інтегративним рішенням Карла стало зібрання та упорядкування різних законів в межах своєї імперії. З метою консолідації імперії Карл здійснював єдину грошову політику, уніфікував міри та вагу. Після смерті імператора Карла Великого, імперія проіснувала лише трохи більше півстоліття, у 888 р. вона практично завершила своє існування [16].

Цікавий феномен європейської політичної інтеграції в Середні віки та Новий час, представила також історія становлення й розвитку ще однієї європейської імперії – Священної Римської імперії німецької наці.

Вона складалася з двох частин: власне території імперії - численних німецьких, австрійських монархій та інших монархій (Іспанії, Угорщини, а пізніше Східної Пруссії) [12; 16]. Розміри територій та їхнє політичне значення були дуже різними, як різними були й їхній конституційний статус і специфіка їхніх взаємовідносин з імператором.

Це була не єдина та неподільна держава, але не була й федерація, в якій існує чіткий розподіл центральних і місцевих елементів структури. Скоріше за все це була рухлива багатоманітність достатньо міцних місцевих і локальних більш-менш автономних центрів, які певним чином об'єднувалися навколо центральної влади, особи імператора.

Священна Римська імперія впорядкувала центральноєвропейський простір у Новий час, це було зроблено шляхом адаптації інститутів влади, що дісталися з минулого, до актуальних потреб. Імперія, займаючи велику територію, мала кордони, які не були визначені за етнічним принципом [16]. Імперією правила німецька династія, яка надавала можливість до означеної межі виконувати самостійну регіональну політичну діяльність регіонам. В імперії утвердився порядок, коли більшість автономних суб'єктів влади погоджувалася на віденське керівництво імперією, не даючи йому перерости в суворо централізоване, абсолютне за характером [12]. У регіонах це цінували та погоджувалися на такий стан - саме цим можна пояснити факт існування Священної Римської імперії аж до 1806 р., коли була ліквідована Наполеоном.

Щодо ідеолого-теоретичних джерел європейської єдності то необхідно зазначити, що ще наприкінці XIII ст. першим, хто серед мислителів, в контексті незалежності королівської влади від папства, висунув ідею всесвітньої монархії у своєму творі «Про монархію» видатний поет середньовіччя Данте Аліг'єрі (1265—1321). Він доводив необхідність побудови всесвітньої монархії як походження від Бога, а не від папи [11, с.49 -50].

У XIV ст. домініканський монах П. Дюбуа висунув ідею про керовану єдиною Радою європейську конфедерацію як найкращу форму для життя європейського християнського світу, а в 1693 р. англійський громадський діяч У. Пенні у трактаті «Про сьогоднішній і майбутній мир в Європі» писав про необхідність доцільності створення єдиного загальноєвропейського парламенту[17].

На початку формування індустріального суспільства (кінець XVIII- поч. XIX ст.) зріло усвідомлення необхідності створення великого європейського простору, вільного від тарифів. Так, Сен-Сімон, відомий французький політичний мислитель, на початку XIX ст в своїй праці «Про реорганізацію Європейського співтовариства» та і Огюстен Т'єррі в своїй роботі «Про заходи проти коаліції 1815 р.» висловлюють думки щодо формування загальноєвропейського парламенту і обрання монарха усєї Європи, наділеного регулятивною владою на європейському політичному просторі. Також, у перш. пол. XIX ст. німецькі вчені – юрист К. Небеніус, економіст Ф. Ліст, філософ Й. Фіхте обґрунтували та сформулювали ідею єдиного економічного простору у Європі, що тепер можна вважати як наукове передбачення майбутнього Євросоюзу[17].

Видатний французький письменник Віктор Гюго у 1849 році на Європейському конгресі пацифістів у Парижі у своїй промові виголосив ідею утворення Сполучених Штатів Європи, яку в 30-х рр.XIX ст. запропонував борець за незалежність Італії від австрійського панування, засновник організації «Молода Європа» Д. Мадзіні[16].

Після Першої світової війни у втілення ідеї створення європейського великого економічного простору великий внесок зробив Густав Штресман – міністр закордонних справ Німеччини. У німецькому тижневику «Zeit» 15. травня 1923 р. Штресман піддав критиці економічне становище в Європі, де на його думку утворилися відмежовані одна від іншої невеликі області та як інструмент запропонував розпочати великі соціально-політичні, економічні та духовні реформи, перетвореннями і створити програму, де в економічній галузі

з змогли б тісно взаємодіяти як переможці , так переможені [4]. Отже, серед тодішніх європейських політиків Г. Штреземан одним і з перших побачив час, коли ідея великого економічного простору могла отримати матеріальні засади практичної реалізації. Цьому могли б посприяти, насамперед, промисловий розвиток передових європейських держав, науково-технічний прогрес. Його думка та ідеї базувалися на усвідомленні того, що перша світова війна не розв'язала європейських геополітичних проблем. Адже незадоволеними були як переможці у ній , так і переможені, що крило у собі небезпеку нового військового конфлікту світового масштабу [4].

У 20-х роках в Європі виникає т.зв. проєкт «Пан-Європа», який висунув ідею утворення економічного та політичного об'єднання європейських держав. Ідея була висунута в книзі австрійського аристократа Р. Куденхов – Калергі за назвою «Pan Europa» виданої в 1923 році. Така ідея активно популяризувалася з 1924 р. журналом «Пан-Європа», що видавався у Відні та панєвропейським рухом. у 1926 р. у Відні пройшов перший панєвропейський конгрес, на якому проголошується створення Панєвропейського союзу [17].

Нові дискусії щодо європейської інтеграції в довоєнний час викликала ідея «Пан-Європи», міністра закордонних справ Франції А. Бріана . В цьому проєкті пропонувалося утворення «Європейського федерального союзу». У 1929 р. у Лізі Націй А. Бріан виступив з промовою, в якій закликав до негайного здійснення проєкту. Проєкт був розвинений в меморандумі французького уряду від 1 травня 1930 урядам європейських держав [4]. Однак ідея такого європейського об'єднання за Бріаном не влаштувала планів Г. Штреземана в тому плані, що Німеччина не змогла б його прийняти, оскільки він значним чином направлений проти США, тодішнього грошового «донора» Веймарської республіки. Також саме США та їхній економічний простір, в якому проживали господарювали представники різних народів і рас, були для Г. Штреземана моделлю майбутньої об'єднаної Європи. План Бріана, який включав в себе зовнішньополітичні аспекти, насамперед французькі інтереси. Ідеям Г. Штреземана про єдину Європу вдалося втілитися у життя лише після Другої світової війни [4].

Після Другої світової війни в ослабленій війною Європі інтеграційні ідеї знову набувають популярності. У 1946 р. у Цюріху У. Черчіль виголосив промову, в якій закликав створити задля воз'єднання європейських держав Сполучені Штати Європи[17]. Водночас в цей післявоєнний час поширенню інтеграційних ідей та проєктів забезпечувала низка партійних та міжпартійних рухів та організацій. До раніше існуючої ідеології Єдиної Європи були включені ідеї загальноєвропейських скликання установчих зборів та загальноєвропейської конституції. Результатом діяльності цих організацій було скликання Гаазького конгресу Європи у 1948 р., на якому були присутні понад 800 представників з усіх країн Західної Європи [12]. На ньому, в ході численних дебатів та дискусій, було прийнято Європейському маніфест, де було викладено програмні тези щодо об'єднання Європи, створено Європейський рух, який закликав усі європейські держави об'єднатися. Окрім цього, Конгрес висунув ідею скликання Установчих зборів, де було б розроблено європейську хартію про права людини, утворення та наднаціонального суду для її захисту від порушень з боку держави. Результатом роботи Конгресу стало прийняття Політичної Декларації із закликом про об'єднання європейських держав. Згодом, за рекомендаціями Конгресу Європи були створені Рада Європи, прийнято Європейську Конвенцію з прав людини та відповідно до неї створено Європейський суд по правах людини. Державами засновниками Ради Європи, створеної у 1949 р. стали Великобританія, Італія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург та скандинавські країни. Основними завданням Ради Європи стало зміцнення європейських демократичних цінностей [40].

Початком нового етапу реалізації ідеї щодо утворення об'єднаної Європи стали пропозиції тодішніх членів французького уряду Жана Моне та міністра закордонних справ Роберта Шумана. Вони бачили основу для інтеграції Європи в економічній співпраці європейських держав, в першу чергу між Францією та Німеччиною, що гарантувало б мир у Європі. І вже у своїй заяві у квітні 1950 р. Роберт Шуман оголосив про план дій, направлених на створення федеративної Європи на основі, в першу чергу, економічної інтеграції двох великих

європейських держав – Німеччини та Франції для усунення історичного протистояння між ними. Економічною підставою для цього мав стати для цього спільний європейський ринок вугілля і сталі. Автором ідеї був Жан Моне, яку виклав її у Декларації виголошеній 9 травня 1950 р. Основні її положення полягали в наступному:

- французькі та німецькі видобувні та металургійні галузі передавалися під спільне наддержавне керівництво;
- передумовами створення федеративних відносин у Європі має стати утворення спільної економічної основи для федерації;
- всі митні платежі між країнами-учасниками створеної організації мають бути ліквідовані;
- для укладання договору, що міститиме ці пропозиції, необхідно скликати міжнародну конференцію яка має підготувати Декларацію на основі зазначених принципів [40]. Тому день 9 травня вважається «днем народження» Європейського співтовариства. У цей день Роберт Шуман виголосив Декларацію від імені свого уряду, де було запропоновано покласти край франко-німецькому протистоянню і першим кроком в цьому напрямку мало стати створення франко-німецького об'єднання вугілля і сталі. Важливим в Декларації було також і те, що організація була відкрита для вступу інших європейських країн, а керівництво нею мав здійснювати Вищий керівний орган. На наш погляд, документ став не тільки основою економічної інтеграції, а й політичної. Економічна інтеграція стала основою для створення єдиної політичної Європи, адже Ж. Моне та Р. Шуман розробили практичну реалізацію ідеї об'єднаної Європи і їхня концепція була підтримана урядами провідних європейських держав і з певним доповненнями реалізується і до сьогодні [40]. Отже франко-німецький економічний союз і став ядром і водночас притягальною силою нової інтегрованої Європи.

Другим етапом інтеграційних процесів стало підписання 25.03.1957 р. країнами членами Європейського об'єднання вугілля і сталі Римської угоди

про створення Європейського економічного співтовариства та Європейського співтовариства з атомної енергетики – Євroatома [12].

Римська угода включала в себе такі основні положення як організація співтовариства; створення спільного ринку через усунення перешкод для вільного руху фінансів, робочої сили, товарів та послуг; розробка спільної торгівельної та зовнішньої політики; узгодження економічної та соціальної політики. В цьому році угоду ратифіковано всіма парламентами країн – фундаторами майбутнього ЄС: країнами Бенілюксу (Бельгією, Нідерландами, Люксембургом), Федеративною Республікою Німеччини, Італією та Францією. Таким чином і було утворено європейське економічне співтовариство - Спільний ринок. В 1973 р. до Спільного ринку приєдналися Великобританія, Данія та Ірландія, в 1981 р. Греція, у 1986 – Іспанія та Португалія, в яких на той час відбулися демократичні перетворення внаслідок падіння авторитарних режимів. У 1995 р. до європейської спільноти приєдналися Австрія, Фінляндія та Швеція. Останні вже приєдналися до Європейського Союзу, заснованого згідно Маастрихтського договору від 11 грудня 1991 р. Отже, Маастрихтським договором 11 грудня 1991 р. країни Спільного ринку створили Європейський у тому вигляді, в якому він існує на даний час, що можна вважати новим етапом європейської інтеграції. Маастрихтський договір впровадив нові конфігурації співпраці між країнами-членами євроспільноти. Зокрема нові форми стосувалися проблем єдиної зовнішньої політики та безпеки, галузей внутрішніх справ та правосуддя. Власне, через деякі зміни та доповнення до вже існуючої системи європейського співтовариства та згідно Маастрихтського договору, який після його ратифікації парламентами країн-учасниць Спільного ринку, набув чинності першого листопада 1993р. і виникла нова Європейська спільнота - Європейський Союз [12].

Після розпаду комуністичного табору в країнах Центрально-Східної Європи та СРСР відбулося велике і найбільше розширення ЄС. Так, першого травня 2004 р. у нього ввійшли 10 нових країн – Кіпр, Мальта, Польща, Словенія, Словаччина, Угорщина та Чехія, і перші країни з колишнього СРСР – Естонія ,

Латвія, Литва. В 2013 р. членом ЄС стала Хорватія. Станом на 2019 р. країни ЄС склалися із 28 держав. На даний час в склад ЄС входять 27 країн, внаслідок виходу Великобританії із Союзу в 2020 р.

У цьому контексті необхідно і зазначити, що євроінтеграційні процеси в рамках ЄС не завжди характеризувалися взаєморозумінням між країнами – членами євроспільноти. Яскравим прикладом цього є позиція Великобританії. Необхідно зазначити, що членство Великобританії в Європейському Союзі було суперечливим питанням для неї з часу приєднання країни до тодішньої Європейської економічної спільноти у 1973 р. і по суті, повної інтеграції не відбувалось, Великобританія не була справжнім повноцінним членом ЄС. До прикладу вона залишила свою валюту і відмовилася від зони євро. Як вважають дослідники [5], однією з передумов виходу Великобританії з ЄС також стала названа незгода та побоювання значної її населення щодо політики біженців в ЄС, чим скористалися антиєвропейські рухи та ксенофобські рухи та націоналістичні партії. Міграційна криза в другому десятилітті 2000-х рр. спричинила до зростання популярності антиєвропейських партій, зокрема таких, як Партія незалежності Сполученого Королівства, яка організувала та очолила кампанію в країні за вихід з ЄС, спостерігаючи на те, як в той час європейські національні уряди та європейські інституції не продемонстрували, що вони в змозі впоратися з кризою. Розгорнувши широку кампанію проведення референдуму за вихід Великобританії з ЄС націоналістичні партії добилися свого. Після перемоги консервативної партії на парламентських виборах у травні 2015 року, Девід Кемерон який очолив уряд підтримав ідею щодо референдуму про членство країни в ЄС. Референдум, який увійшов в історію під назвою «Брекзит» (англ. *Brexit* - Британія і вихід - англ. *exit*) відбувся у Великобританії та Гібралтарі 23 червня 2016 року [5]. Більшість підтримала ідею виходу країни з ЄС. Проте навіть після проведення референдуму Великобританія ще впродовж майже чотирьох років відкладала вихід з ЄС через суперечки щодо умов подальшої співпраці з ЄС та самого виходу з нього і лише

31 січня 2020р. вийшла з ЄС. Тому, на даний час країни ЄС нараховують 27 членів

2.2. Політико-правові засади функціонування Європейського Парламенту як найвищого представницького органу Європейського Союзу.

Згідно Договору про створення Європейського Союзу, він має сім головних політичних інституцій, кожна з яких виконує певні функції в управлінні та прийнятті рішень. Коротко охарактеризуємо їхню діяльність.

Європейська Рада. Вона складається з глав держав і урядів країн-членів ЄС, Президента Європейської Ради та Президента Єврокомісії. Європейська Рада визначає загальні політичні напрями та пріоритети розвитку ЄС, та встановлює стратегічні цілі. Її очолює Президент Європейської Ради з терміном обрання – 2,5 роки, з можливістю одного переобрання [6].

Європейський парламент. Він обирається шляхом прямого голосування громадянами країн-членів Європейського Союзу кожні 5 років і виконує законодавчу функцію разом з Радою Європейського Союзу та має контрольні функції щодо інших інституцій, зокрема Європейської комісії, ухвалює бюджет Євросоюзу разом із Радою ЄС. Нижче ми детально розглянемо діяльність Європейського парламенту як найбільш демократичного та представницького органу ЄС [6].

Рада Європейського Союзу (Рада Міністрів ЄС). Складається з міністрів урядів країн-членів ЄС, в залежності від тематики обговорюваних питань на засіданнях. Також важливою сферою її діяльності є те, що виконує і законодавчу функцію разом з Європарламентом. Важливим аспектом її діяльності є те, що вона координує політику країн-членів у різних сферах, включаючи зовнішню політику та безпеку та ухвалює бюджет разом з Європарламентом[6].

Європейська Комісія. Вона складається із 27 комісарів (по одному від кожної країни-члена), включно з Президентом Комісії. Європейська Комісія є виконавчим органом Європейського Союзу і є відповідальним за реалізацію

політики та виконання законодавства, розробляє законодавчі ініціативи для розгляду Європарламентом та Радою Європейського Союзу, предствляє Європейський Союз на міжнародному рівні у питаннях торгівлі, дипломатії тощо [2].

Суд Європейського Союзу (СЄС). Він забезпечує дотримання права ЄС та його однакове тлумачення в усіх країнах-членах і складається з Суду справедливості, Загального суду та спеціалізованих трибуналів, наділений правом скасовувати акти, що суперечать праву ЄС[6].

Європейський центральний банк (ЄЦБ). Він відповідає за монетарну політику в зоні євро і забезпечує його стабільність і контролює інфляцію та координує економічну політику країн, що використовують євро.

Європейський суд аудиторів. Контролює правильність використання бюджету ЄС, запобігає фінансовим порушенням та корупції [6]. Отже, в цілому, ці інституції працюють разом, забезпечуючи функціонування ЄС, ухвалення законів та реалізацію політичних рішень.

Зупинимося на функціонуванні Європейського парламенту, адже він єдиною виборною, представницькою інституцією Європейського Союзу, що обирається громадянами держав-членів Європейського Союзу та є єдиною формою демократичного представництва народів Європи .

Сама назва Європейський Парламент була прийнята 30 березня 1962 року і затверджена Єдиним європейським актом, який був підписаний в Люксембурзі 17 лютого 1986 р. та в Гаазі 28 лютого того ж року, а також Маастрихтським договором 7 лютого 1992 р., Амстердамським Договором від 2 жовтня 1997 року. Лісабонський договір 2007 остаточно визначив склад Європейського Парламенту у кількості 705 депутатів. Вони делегуються державами членами ЄС в залежності від кількості населення тої чи іншої країни. Тому і найбільше депутатів від Франції, Німеччини та Італії, де найбільше населення. Склад Європейського Парламенту одногосно ухвалюється Радою ЄС за поданням Європейського Парламенту і за його згодою [6;].

У Європейському Парламенті депутати працюють у 20 постійних комісіях

та 1 тимчасовій комісії з різних питань. Роботою Європарламенту керує президія, яка складається з голови Парламенту і 14 заступників. Обирається колегія квесторів, що забезпечує адміністративно-фінансове функціонування Парламенту [36; 37;]. До основних завдань Європарламенту належить участь у процесі ратифікації законодавства ЄС і нагляд за роботою Європейської Комісії. Парламент призначає Омбудсмана, уповноваженого приймати скарги на будь-які органи і установи ЄС та інформувати про них депутатів Європарламенту. З 12 грудня 1992 року Європейський Парламент проводить пленарні засідання у Страсбурзі. Додаткові засідання можуть проводитися у Брюсселі. Крім цього, у Брюсселі працюють комісії Європарламенту і проводяться позачергові засідання. Генеральний секретаріат Європейського Парламенту розташовується в Люксембурзі [6; 36; 37;] .

Діяльність Євросоюзу базується на принципі представницької демократії, а його громадяни безпосередньо представлені депутатами в Європейському Парламенті і обираються, як вже зазначалося на основі вільного таємного голосування на прямих всезагальних виборах.. Мандат депутата Європейського Парламенту є вільним мандатом. Це означає, що депутати Європарламенту є не тільки представниками свого народу, але й усієї спільноти Європейського Союзу. Депутати в Європейському Парламенті утворюють відповідно до партійної приналежності свої фракції. Кількість депутатів у такій фракції не може бути меншою 23-х, якщо вони є представниками однієї держави, не менше 18-ти, якщо вони представляють дві держави, і 12-ти — якщо представляють три держави. Обрані депутати формують парламентські фракції в залежності від політичних симпатій і незалежно від національності. На теперішній час у Європарламенті функціонують сім основних партій, найбільшими серед яких є Європейська народна партія - 178 депутатів та Прогресивний альянс соціалістів і демократів – 139 депутатів. Також ще 50 депутатів вважаються незалежними. В залі засідань місця депутатами займаються відповідно до партійної приналежності, а не країни проживання [6].

Структура Європейського Парламенту ґрунтується на принципах

структури національних парламентів. Із депутатів Європарламент обирає Голову та Президію на два з половиною роки. Засідання Європарламенту відкриває, очолює і закриває засідання Голова Парламенту. Він надає депутатам право голосу, проводить голосування та інформує Парламент про результати голосування. Крім цього, він слідкує за дотриманням внутрішніх процедур та наділений дисциплінарною владою. Голова Європарламенту разом із Головою Ради Європейського Союзу підписує юридичні акти Співтовариства, прийняті спільно Парламентом, Радою та Комісією. Голова Європарламенту може бути викликаний Європейською Радою для звіту [36; 37].

Президія є внутрішнім колегіальним органом, який відповідає за бюджетну політику Парламенту, адміністративно-організаційні питання та кадрову політику. До її складу входить Голова, чотирнадцять віце-голов, які представляють всі парламентські фракції, п'ять квесторів, які відіграють роль радників у питаннях, що стосуються адміністрації і фінансів депутатів.

Виконавчим органом Парламенту є Конференція керівників - розширена Президія, в склад якої входять Голова Парламенту та керівники політичних груп. Завданням цього органу є виконання управлінських функцій, пов'язаних з внутрішньою організацією роботи Європарламенту.

З метою підготовки порядку денного для засідань Європарламенту, депутати беруть участь у роботі постійних комісій. Функції комісій відповідають сферам діяльності Співтовариства.

Зазвичай комісії обираються два рази на місяць, їхні наради відбуваються без участі громадськості та мас-медіа. Крім постійних комісій, Парламент може створювати підкомісії, тимчасові комісії, слідчі комісії, які займаються конкретними проблемами.

Безпосередньою організацією забезпечення парламентської діяльності займається Секретаріат Парламенту, на чолі якого стоїть Генеральний Секретар, що обирається Президією Парламенту.

Європарламент проводить щорічні сесії. Він збирається без будь-якого попереднього рішення про скликання у другий вівторок березня. Засідання є

відкритими, проходять щомісяця і тривають тиждень, з понеділка до п'ятниці. Надзвичайна сесія може бути скликана на вимогу більшості своїх членів або на вимогу Ради чи Комісії [36; 37;].

У порівнянні з позицією та широко окресленими функціями національних парламентів сучасних демократичних держав, місце і роль Європарламенту у системі органів Європи, яка об'єднується, було і залишається найважливішим.

На відміну від національних парламентів, від моменту свого утворення Європарламент володів досить обмеженими функціями у сфері законодавства, як і були прерогативою Ради ЄС. Наприклад, в Об'єднувчому договорі йому приділялось зовсім мало уваги, але поступово його компетенція і функції розширювалися. Він тільки надавав підтримку законодавчому процесу, а його вплив на остаточні рішення про інтеграцію був обмежений. Нині ці функції значно розширені, що найбільш помітно у Маастрихтському та Амстердамському договорах, а ще більше посилив роль Європейського Парламенту, зрівнявши його з Радою Європейського Союзу Лісабонський договір 13 грудня 2007 р. [12].

Повноваження Європейського Парламенту у законодавчому процесі здійснюються у ході реалізації чотирьох процедур:

- процедури консультації;
- процедури погодження;
- процедури співпраці (cooperation procedure);
- процедури спільного ухвалювання рішень [36; 37;].

Процедура консультації. Ця процедура ґрунтується на вимозі отримувати інформацію про думку Парламенту перед голосуванням в Раді Європейського Союзу за законодавчою ініціативою Комісії ЄС. Вона була передбачена вже в договорах про заснування Європейського Співтовариства. Це, так звана, консультація за пропозицією Комісії. Думка Парламенту в такому випадку юридично не зобов'язує, але в політичному аспекті є обов'язковою для інших інституцій Співтовариства. Межі застосування цієї процедури поступово

звужувалися, спочатку із застосуванням процедури співпраці, а згодом із застосуванням процедури спільного ухвалювання рішень.

Процедура погодження. Процедура погодження ґрунтується на можливості висловлення Парламентом своєї думки, але не на можливості зміни наданої пропозиції. Відповідно до цієї процедури Рада Європейського Союзу, і з юридичної точки зору, не може прийняти закон, що стосується певної групи проблем, якщо Європарламент абсолютною більшістю своїх членів не висловить згоди на прийняття такого закону. Парламент може скористатися правом вето на рішення Ради Європейського Союзу. У такому випадку рішення Парламенту є не тільки обов'язковим, але й вирішальним. Це означає, що жоден юридичний акт, який затверджується відповідно до цієї процедури і стосується, наприклад, фінансів або керівних структур ЄС неможливий без згоди двох найважливіших інституцій Співтовариства [36; 37;].

Процедура співпраці. Ця процедура була введена в законодавчий процес Єдиним Європейським актом, а потім підтверджена Маастрихтським договором. Вона дає можливість Європейському Парламенту впливати на законодавчу ініціативу Комісії, залишаючи, однак, право прийняття остаточного рішення за Радою Європейського Союзу. Ця процедура передбачає подвійне читання актів, як і видає Рада. Участь Парламенту в першому читанні ґрунтується на висловленні думки, яка має консультативний характер. У другому читанні Рада інформує Європарламент про мотиви прийняття так званої спільної точки зору, Комісія в той же час уточнює свою точку зору. Якщо Європарламент протягом трьох місяців схвалить спільну точку зору або не висловиться проти прийняття такого рішення, Рада затверджує документ. Якщо Європарламент відхилить документ, то Рада може прийняти документ одногосно у другому читанні [36; 37;].

Відхиляючи проект абсолютною більшістю голосів своїх членів, Європейський Парламент може при такій самій кількості голосів запропонувати свої зміни до документу Ради. У такому випадку Комісія

впродовж місяця розглядає пропозиції і разом з цими змінами передає їх до Ради. Рада може затвердити за допомогою кваліфікованої більшості голосів документ, який Комісія ще раз розглянула, може затвердити цей документ із змінами Парламенту, не затвердженими Комісією, але в такому випадку голосування в Раді повинне бути одноголосним. Рада також може змінити пропозицію, розглянуту ще раз Комісією, і затвердити документ одноголосно.

Процедура спільного ухвалення рішень. Цю процедуру ввів у законодавчу практику Маастрихтський договір, як більш розвинену форму процедури, що збільшує роль Парламенту. Вона розділила законодавчі функції між Радою і Парламентом і також дала Європарламенту право відхилити законодавчу ініціативу (право вето), внесену Комісією.

Законодавчі акти Союзу (європейські закони та європейські рамкові закони) можуть бути прийняті тільки за ініціативою Єврокомісії. Необхідно зазначити, що на відміну від парламентів демократичних держав, особливістю Європейського Парламенту є те, що він не володіє повністю законодавчою ініціативою. Проте існує декілька винятків:

- розробка пропозицій стосовно виборів до Європарламенту;
- регулювання своїх внутрішніх справ.

Парламент має право здійснювати демократичний контроль за всіма сферами діяльності Європейського Союзу. Це право, яке спочатку стосувалося тільки діяльності Комісії, поширюється нині на Раду Міністрів, Раду Європейського Союзу та на органи, які відповідають за зовнішню політику та безпеку. Найбільш широкі повноваження Європейський Парламент здійснює стосовно Європейської Комісії. Парламент може голосувати за вотум недовіри стосовно діяльності Комісії. У випадку, якщо Парламент висловить недовіру (двома третинами голосів, що приймають участь у процедурі голосування, члени Комісії подають у відставку, а міністр закордонних справ перестає бути членом Комісії. Європейський Парламент і кожен його член зокрема можуть направляти питання в Комісію. Комісія має дати на них усну чи письмову

відповідь. Парламент, відповідно до рішення більшості своїх членів, може вимагати від Комісії надавати проекти актів Співтовариства, будь-яку доцільну пропозицію стосовно питань, які, на його думку, вимагають прийняття акту Співтовариства. Якщо Комісія не надасть пропозиції, вона зобов'язана повідомити про це Парламент, обумовлюючи своє рішення [36;37;]. Важливим засобом контролю є обговорення щорічного звіту Комісії в Європейському Парламенті.

На початку кожного року Комісія звітує про діяльність Співтовариства в Європейському Парламенті та Раді Європейського Союзу. До щорічного звіту Європейському Парламенту Комісія включає спеціальний розділ про соціальний розвиток у Співтоваристві. Європейський Парламент може звернутися до Комісії з пропозицією зробити доповіді щодо окремих питань, які стосуються соціальних умов. Доповідь також може бути присвячена проблемам розвитку, досліджень та технічних розробок, питанням результатів їх запровадження протягом попереднього року, а також інформацію про робочі програми на поточний рік. Комісія зобов'язана надавати Європарламенту, Раді ЄС, Соціально-економічному комітету і Комітету регіонів кожні три роки доповідь про прогрес, який був досягнутий в економічних, соціальних сферах, питаннях об'єднання територій. Європейський Парламент виконує важливу функцію контролю за Європейським центральним банком (ЄЦБ) як частиною Європейського валютного союзу. Президент ЄЦБ та інші члени Виконавчого Комітету можуть, на вимогу Європейського Парламенту або за власною ініціативою, заслуховуватися компетентними Комісіями Європарламенту. Європейський Парламент здійснює контроль за виконанням бюджету Європейського Союзу. Комісія надає щорічно Раді і Європейському Парламенту звіт про виконання бюджету за попередній фінансовий рік; фінансову декларацію про активи та зобов'язання Співтовариства, Комісія також направляє в Раду та в Європейський Парламент звіт, який оцінює фінанси Співтовариства на основі отриманих результатів. Європейський Парламент може запросити Комісію для пояснень стосовно здійснених витрат

або роботи системи фінансового контролю. Комісія надає будь-яку необхідну інформацію Європейському Парламенту на прохання останнього.

Європейський Парламент обирає також Омбудсмена. Омбудсмен призначається на строк своїх повноважень після чергових виборів до Європарламенту, проте, має право на повторне призначення. Омбудсмен щороку подає звіт про результати своєї діяльності. Він також може бути усунутий з посади, якщо не відповідає вимогам щодо виконання своїх обов'язків, або є винним у неправомірній поведінці. Європейський Парламент обирає одного члена Комітету, який представляє (характеризує) кандидатів у судді та генеральних представників у Суді та в Трибуналі перед їхнім призначенням урядом держав-членів [36; 37].

Підсумовуючи, зазначимо, Європейський Парламент – це форма демократичного представництва народів Європи. Його члени обираються прямим, загальним виборчим правом кожних 5 років. Кожна держава-учасниця має певну квоту місць у Європарламенті. роботою Європарламенту керує Президія, яка складається з голови Парламенту і 14 заступників. Обирається колегія квесторів, що забезпечує адміністративно-фінансове функціонування Парламенту. До основних завдань Європарламенту належить участь у процесі ратифікації законодавства ЄС та нагляд за функціонуванням Європейської Комісії. Парламент призначає омбудсмена уповноваженого приймати скарги на будь-які органи і установи ЄС та інформувати про них депутатів Європарламенту [8]. Зазначимо, що повноваження Європейського Парламенту в механізмі органів Європейського Союзу були збільшені та зміцнилися на початку ХХІ ст. у порівнянні з моментом його появи у п'ятдесятих роках минулого століття. Поступово він перетворився із дорадчого органу в достатньо повноважний законодавчий парламент, що має таку саму владу, як парламенти більшості європейських країн, тобто орган, який впливає на життя громадян Євросоюзу і є рівноцінним партнером Ради Міністрів [12].

РОЗДІЛ 3 СПІВРОБІТНИЦТВО НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ.

3.1. Європейська інтеграція та Україна: історія відносин та сучасні реалії в контексті російсько-української війни.

Після проголошення незалежності Україна визначила свої основні напрямки її зовнішньополітичної діяльності та основних стратегічних партнерів - в першу чергу Європейський Союз та США. Отже, молода українська держава взяла курс на європейську інтеграцію, кінцевою метою якої є вступ до Європейського Союзу, що стало, як і вступ у НАТО основною зовнішньополітичною метою України. Євроінтеграція України стала ключовим вектором зовнішньої політики держави, що визначає її стратегічний розвиток у політичній, економічній та соціальній сферах. Процес наближення України до Європейського Союзу (ЄС) відбувається на тлі глобальних трансформацій, регіональних викликів та внутрішніх реформ. В свою чергу, Європейський Союз признав Україну своїм партнером у міжнародній політиці а Спеціальна декларація ЄС щодо України відзначила демократичну процедуру і характер Всеукраїнського референдуму і звернулася до України із закликом підтримувати з Європейським Союзом діалог [31, с. 23]. Об'єктивними причинами євроінтеграційного прагнення України можна назвати ряд чинників – історичних, політичних та економічних. Коротко зупинимося на них.

Прагнення України до інтеграції з Європейським Союзом має глибоке історичне, соціокультурне та економічне підґрунтя, що формувалося впродовж багатьох століть. Україна традиційно була частиною європейського культурного та політичного простору, що вплинуло на ментальність, правові традиції та суспільний розвиток. Київська держава, з моменту свого утворення підтримувала тісні зв'язки із західними країнами. Важливу роль у цьому відіграло прийняття християнства у 988 році, що стало ключовим чинником входження до європейського цивілізаційного простору. Київські князі уклали династичні шлюби з європейськими правителями, що зміцнювало культурні та політичні зв'язки.

Тривалий час Україна перебувала у складі європейських держав. Так, як показує історичний аналіз, впродовж XIV-XVIII століть значна частина українських земель входила до складу Великого князівства Литовського та Речі Посполитої. У цей період українське суспільство розвивалося під впливом європейських правових та політичних традицій, таких як магдебурзьке право та система представницьких органів. Пізніше, в період становлення української козацької держави, гетьмани Богдан Хмельницький та Іван Мазепа намагалися вибудувати відносини із західноєвропейськими державами, розглядаючи їх як стратегічних партнерів. Однак, після Полтавської битви 1709 року Україна поступово втрачала автономію під владою московії. Національно-визвольні рухи XIX-XX століть також були спрямовані на відновлення української державності у європейському контексті.

Під час Української Народної Республіки (1917-1921) українські лідери прагнули інтеграції у європейську систему держав, однак радянська окупація перервала цей процес. Після здобуття незалежності у 1991 році Україна почала розглядати європейську інтеграцію як стратегічний напрям розвитку. Зазначимо, що окрім історичних передумов, прагнення України до ЄС має також потужне ідеологічне та економічне підґрунтя, пов'язане з демократичними цінностями, політичною культурою та економічними інтересами. У соціокультурному аспекті зазначимо, що українська культура має глибокі історичні зв'язки з європейськими традиціями. Відчуття належності до європейської цивілізації сприяє формуванню суспільної підтримки інтеграційного процесу. Українське суспільство, особливо після здобуття незалежності, дедалі більше орієнтується на ці цінності. Адже багато українців асоціюють росію з імперськими амбіціями та загрозою незалежності, що посилює проєвропейські настрої, особливо після 2014 року та після повномасштабного вторгнення росії в 24 лютого 2022р. З економічної сторони, вигоди євроінтеграції з ЄС в тому, що він є найбільшим економічним партнером України [1]. Співпраця з ним надає доступ до нових ринків, інвестицій та сучасних технологій, звичайно, коли Україна зможе імплементувати європейські стандарти у правовій та економічній сферах.

Важливим документом, що становив основу співпраці України з Європейським Союзом, після проголошення незалежності була «Угода про партнерство і співробітництво» України з ЄС, яка була підписана 14 червня 1994 р. [14]. Угода стала першим офіційним політико-правовим документом, який заклав політичну та правову базу для відносин України - ЄС після здобуття незалежності. Основними положеннями угоди стало визначення шляхів співпраці у політико-правовій та економічних сферах. В політичній сфері вони накреслили такі орієнтири як встановлення регулярних консультацій Україна – ЄС на різних рівнях - саміти, зустрічі міністрів тощо. В економічній сфері вона включала в себе сприяння розвитку ринкової економіки в Україні, економічній інтеграції та гармонізації законодавства з європейськими стандартами, закріплення режиму сприяння у торгівлі між країнами ЄС та Україною та взаємодія в енергетиці, транспорті, охороні довкілля. Вона передбачала також допомогу Україні у проведенні правових та інституційних реформ, зокрема у сфері демократичного розвитку, прав людини, верховенства права [15]. Отже, Угода на офіційному рівні закріпила статус України як партнера ЄС, заклала основу для подальших євроінтеграційних процесів, включаючи Угоду про асоціацію 2014 р. [30]. Україна розпочала адаптацію своїх законів до європейських норм, що стало необхідним для майбутньої інтеграції. З економічної сторони вона розширила та відкрила нові можливості для торгівлі та інвестицій. Таким чином, Угода вибудовала фундамент для подальшого зближення України з Європейським Союзом та знаменувала собою черговий етап на шляху євроінтеграції України. Вона стала також, основою для підписання тодішнім Президентом України Л. Кучмою Указу від 11 червня 1998 р. «Про затвердження стратегії інтеграції України до Європейського Союзу [32].

В Указі було окреслено основні механізми процесу євроінтеграції України. Він окреслював головні напрями процесу євроінтеграції та та ключові пріоритети співпраці з Європейським Союзом. Згідно нього, наближення України до членства в ЄС має відбуватися шляхом гармонізації законодавства, економічної інтеграції та політичного співробітництва, запровадження

європейських стандартів у різних сферах суспільного життя. Указ також визначив і основні політико-правові, економічні та гуманітарно-соціальні напрями євроінтеграції України. Так, в політичній сфері він передбачав підтримка розвитку громадянського суспільства в Україні, інституційне реформування державного управління для ефективного проведення посилення співпраці з ЄС у сфері зовнішньої політики та безпеки, участь у міжнародних миротворчих місіях та посилення ролі України у загальноєвропейських безпекових процесах. Правові аспекти Указу включали в себе такі положення як адаптацію чинного українського законодавства до Євросоюзу, впровадження європейських стандартів у сфері верховенства права, захисту прав людини, боротьби з корупцією. Економічні засади мали базуватися на поступовому входженні України до єдиного європейського ринку, гармонізацію економічного законодавства відповідно до норм ЄС та сприянню залучення європейських інвестицій в українську економіку. Що стосується гуманітарної та соціальної сфери то в Указі передбачалося співробітництво у сфері освіти, науки та культури, впровадження європейських соціальних стандартів, реформування системи охорони здоров'я, реалізація екологічних програм ЄС на території України [32]. Отже, Стратегія формалізувала європейський вбір України як стратегічний пріоритет, розширила та дала основи для подальшого зближення з ЄС. Стратегія стимулювала імпульси для економічних та правових реформ, необхідних для входження у європейський простір, тобто визначила офіційні напрямки євроінтеграційного руху України.

Іншим важливим документом, який поглиблював співробітництво України з ЄС, став «План дій Україна – Європейський Союз» (від 21 лютого 2005 року) [25]. Документ визначав пріоритети співпраці Україна – ЄС в рамках Європейської політики сусідства (ЄПС). Його метою було зближення України з Євросоюзом через політико-правові та економічні реформи. Основними напрямами та змістом у політичній та економічній сферах були посилення демократії, верховенства права, дотримання прав людини; поглиблення співпраці у сфері зовнішньої та безпекової політики; реформи судової системи,

інтеграцію українського законодавства з європейським, боротьбу з корупцією та покращення інвестиційного клімату. Важливим також були положення, що стосувалися спрощення візового режиму, зокрема для студентів, науковців, зокрема їхню участь у програмах ЄС, таких як «Erasmus+», підтримка реформ у сфері охорони здоров'я, освіти та захисту довкілля. Важливим також були положення, що стосувалися спрощення візового режиму, зокрема для студентів, науковців, зокрема їх участь таких програмах як «Erasmus+», підтримка реформ у сфері охорони здоров'я, освіти та захисту довкілля [25]. Однак, зазначимо, що через свою недостатню юридичну обов'язковість він не гарантував Україні перспективи членства, але сприяв поглибленню інтеграції

Важливим кроком та документом на євроінтеграційному шляху України стала програма ЄС «Східне партнерство», яка була створена з його ініціативи і впроваджена у 2009 р. [20]. Програма була спрямована на збільшення та зміцнення співробітництва між Європейським Союзом та країнами Східної Європи і Кавказу: Україною, Грузією, Молдовою, Білоруссю, Вірменією та Азербайджаном. Головна мета програми – сприяти політичній асоціації, економічній інтеграції та реформам у цих країнах, а також наблизити їх стандартів ЄС. Головними напрямками програми «Східне партнерство» стали політична співпраця у сфері підтримки демократичних реформ, боротьби з корупцією та спрощення візового режиму. В економічній сфері - сприяння торгівлі та доступу до ринку ЄС, співпраця у сфері енергетики, зменшення залежності від російських ресурсів, також підтримка освітянських та наукових проєктів. В рамках програми Україна стала одним із її ключових учасників та має найтісніші відносини з ЄС серед країн-учасниць [20].

Сьогодні Україна разом із Грузією та Молдовою утворює так звану «Асоційовану трійку», яка орієнтується на повноправне членство в ЄС і фактично розширює свої відносини поза межами Східного партнерства [20]. Для України «Східне партнерство» залишається важливою платформою регіональної співпраці, проте її головна мета – повноправне членство у Європейському Союзі. Таким чином, хоча Східне партнерство залишається важливим

механізмом для України, її стратегічний курс вже виходить за його рамки, і майбутнє співпраці визначатиметься процесом вступу у Європейський Союз.

Наступним важливим і, можна сказати вирішальними етапом у перспективі вступу України в Європейський Союз стала вже історична «Угода про асоціацію України з ЄС» (повна назва - «Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» [30]. Вона стала ключовим документом, що визначає правові рамки співпраці між Києвом і Європейським Союзом. Угода заклала основу для подальшої політичної та економічної України у Європейський Союз. Зазначимо, що ідея Угоди зародилася ще в 2000-х роках у рамках вже згадуваної нами «Європейської політики партнерства». Ще у 2008 році Україна та Європейський Союз розпочали консультації та переговори щодо організації і утворення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі, що мала бути складовою частиною глибшої та ширшої угоди про Асоціацію. Ключовими етапами її створення були:

- початок переговорів про Угоду;
- 2009 рік – створення програми «Східне партнерство», у межах якої Україна наблизилася до підписання угоди;
- 2012 рік – парафування, (початкове узгодження тексту;
- фінальний етап підготовки до підписання – 2013 р [3].

Як відомо, у листопаді 2013 року, напередодні саміту «Східного партнерства» у Вільнюсі, уряд України, який тоді очолював М. Азаров, несподівано оголосив призупинення процесу підготовки до заключення і підписання Угоди.

Основні причини відмови, як стало відомо, був економічний тиск росії, зокрема загроза санкцій, обмеження імпорту українських товарів в росію обіцянки росії надати Україні кредит у \$15 млрд та знизити ціну на газ, вимоги Європейського Союзу щодо реформ та звільнення Юлії Тимошенко, які не влаштовували тодішню владу [3].

Відмова від підписання угоди спричинила масові протести в Києві та інших містах відомі нам як Євромайдан та Революція гідності. Мирні демонстрації

переросли в жорстке протистояння з силовиками, що призвело до загибелі понад 100 протестувальників («Небесна сотня»). У лютому 2014 року Президент Віктор Янукович втік до Росії, а в Україні відбулася зміна влади. Після перемоги Революції Гідності нова влада (яку очолювали в.о. Президента України О. Турчинов та прем'єр - міністр А. Яценюк повернула курс на євроінтеграцію. По гарячих слідах Революції гідності, 21 березня була підписана політична складова Угоди, яка містила в собі розділи щодо безпеки, демократії та верховенства права. Новообраний Президент України П.Порошенко підписав економічну частину Угоди 27 червня 2014 р. де зазначалося про економічне співробітництво. Повністю Угода набула чинності після процесів її ратифікації - 1 вересня 2017р. у Верховній Раді України і 16 вересня 2014 р. – в Європейському Парламенті. Її ратифікацію підтримало 355 депутатів Верховної Ради України та 535 депутатів Європарламенту [3;].

Основним змістом Угоди стали :

- політична асоціація – Україна зобов'язалася здійснювати реформи у сфері верховенство права, боротьби з корупцією;
- гармонізація законодавства України з нормами ЄС у різних сферах (енергетика, транспорт, охорона довкілля);
- економічна інтеграція – створення умов та зони для вільної торгівлі, що передбачає поступове зниження митних бар'єрів та впровадження європейських стандартів;
- візова лібералізація – спрощення візового режиму [30], що згодом, у 2017 р. призвело до скасування віз для короткострокових поїздок до ЄС.

Підписання Угоди мало для України вирішальне значення на її євроінтеграційному шляху. Євроінтеграція стала офіційним, адже внаслідок підписання угоди Україна закріпила європейський вектор у зовнішній політиці. В економічній сфері відбувалася переорієнтація – зростання частки торговельного обороту з Європейським Союзом [23]. Реалізація Угоди запровадила безвізовий режим у 2017, внаслідок чого українці отримали можливість подорожувати до Європи без віз. Відбулося впровадження

антикорупційних заходів, децентралізацію, реформу держуправління, що означало подальшу реформу та модернізацію політичної системи України. Зазначимо, що хоча Угода не передбачала автоматичного членства в ЄС, вона стала фундаментом для подальшої інтеграції, що врешті-решт призвело до отримання Україною статусу кандидата на вступ до ЄС у 2022 році. Однак, необхідно і відзначити і певні негативні наслідки підписання і реалізації Угоди - анексія Криму та війна на Донбасі стали реакцією РФ на курс України в бік ЄС. Проте в цілому, Угода про асоціацію з Європейським Союзом була ключовим етапом в історії України, визначивши її стратегічний напрямок просування до Європи та розвитку загалом. Пізніше Угода стала причиною для внесення змін до Конституції України щодо європейської та євроатлантичної інтеграції у 2019 р., що закріпило стратегічний курс нашої держави на членство в Європейському Союзі [14]. Тому, внесення змін до Конституції України у 2019 році законодавчо підкріпило євроінтеграційний курсу нашої держави, тобто юридично закріпило європейський та євроатлантичний напрям як незворотний стратегічний вибір України на членство в ЄС і НАТО, який зміцнився після повномасштабного вторгнення Росії в 2022 році, коли Україна 23 червня 2022 р. офіційно отримала статус кандидата на вступ до ЄС [25].

В нашій роботі також необхідно відзначити і ту величезну допомогу країн Європейського Союзу Україні у її боротьбі з російською агресією після 24 лютого 2022р.[10; 21; 33;34].

Після початку повномасштабної війни Росії проти України 24.02.22 р., Європейський Союз став одним із ключових партнерів України у військовій, фінансовій, гуманітарній та дипломатичній сферах. Європейський Союз у відповідь на російську агресію ввів масштабні та безпрецедентні санкції проти росії й мобілізував значні ресурси для підтримки України. Європейський Союз уперше в історії почав фінансувати постачання зброї державі, яка перебуває у стані війни. Загальна сума військової допомоги склала, станом на 2024 р., близько 6,6 млрд євро. [34]. Фінансується постачання зброї - артилерійські снаряди, бронетехніка, ППО, навчання українських військових та логістична

підтримка. Так, європейські країни передають системи ППО (Patriot, IRIS-T, NASAMS), танки (Leopard 2, Challenger 2), бронетехніку (Marder, Bradley, AMX-10RC) та інші види зброї [35]. Планується нова програма спільного виробництва боєприпасів для України. Окрім цього, важко переоцінити гуманітарну підтримку України в ході російської агресії через програми підтримки українських біженців. Так, за різними оцінками, близько 4 млн українців отримали тимчасовий захист у країнах ЄС та одержали спрощений доступ до роботи, освіти, медицини та виділено понад 17 млрд євро на допомогу українським біженцям [21]. Після масованих атак агресора на енергетичну систему України, Європейський Союз передавав Україні генератори, трансформатори, ремонтні матеріали. В цілому, як заявила голова Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн в серпні 2024 р. Європейський Союз разом із державами-членами надав Україні підтримку в розмірі близько 108 млрд євро [10].

Важливим аспектом допомоги Україні в її боротьбі з російським агресором стало також і впровадження санкцій Євросоюзу проти РФ, спрямованих на обмеження її військових можливостей та економічного потенціалу. Так, основними санкційними інструментами ЄС стали замороження активів російських олігархів і компаній; відключення російських банків від SWIFT; ембарго на російську нафту та вугілля; обмеження експорту технологій подвійного призначення та санкції проти оборонної та авіаційної промисловості РФ. В свою чергу, як вже вище зазначалося, важливою політичною підтримкою України було надання їй статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу 23 червня 2022 р. У 2023 році Європейська Комісія рекомендувала розпочати перемовини про вступ до Європейського Союзу, а у 2024 році ЄС розпочав оцінку готовності України на членство у Європейському Союзі [21]. Отже, Європейський Союз на рівні з США став ключовим партнером України у боротьбі проти російської агресії. Допомога ЄС стала важливим фактором, що дозволяє Україні продовжувати боротьбу за свою незалежність і рухатися шляхом європейської інтеграції.

ВИСНОВКИ

Політичну інтеграцію можна визначити як сукупність політичних процесів, які спрямовані на відносно стійке об'єднання політичних інститутів, спільнот, груп у груп у межах окремої держави (коли проходить консолідація навколо провідної нації) або в межах кількох держав, які, поступово втрачаючи свою суверенність (віддаючи чи делегуючи її), формуються в різного типу устрої, наддержаву. Політична інтеграція здійснюється за ініціативою суб'єкта інтеграції, як правило провідних, найсильніших найрозвинутіших в даних умовах чи регіоні держав для вирішення необхідних завдань економічного та політичного характеру.

У ХХ ст. теоретичні засади інтеграції знайшли своє віддзеркалення у ряді теорій та концепцій. Проблемні питання концепцій і теорій євроінтеграції представлені крізь призму теорій федералізму, функціональності, інституціоналізму. У формуванні теоретичних основ європейського інтеграційного процесу у політичному аспекті актуальними стали проблеми дослідження євроінтеграції було питання щодо ролі і значення держави-нації.

Інтеграційний європейський проєкт (Європейський Союз) став основою для створення сучасного геополітичного простору у Європі, який направлений на викорінення та унеможливлення воєн та конфліктів у сучасній Європі. Ядром цього геополітичного проєкту виступив Європейський Союз. Сучасний геополітичний простір Європи на такі складові як держави які є членами Європейського Союзу; держави, що не членами Європейського Союзу; суміжні європейські простори. Європейський Союз є головним та структурним елементом геополітичного простору.

Інтеграційні процеси спостерігаються у світовій політичній історії впродовж тисячоліть. Інтеграція пройшла ряд історичних етапів, спочатку як міжнародний феномен вона з'явилася в Античності, коли формувалися відомі нам світові імперії (еллінська та римська), приклади політичної інтеграції знаходимо

в Середньовіччі: Священна Римська імперія, в Нові часи, аж до сучасності – Європейський Союз.

На початку формування індустріального суспільства (кінець XVIII- поч. XIX ст.) зріло усвідомлення необхідності створення великого європейського простору, вільного від тарифів.

Після Першої світової війни у втілення ідеї створення європейського великого економічного простору великий внесок зробив Густав Штресман – міністр закордонних справ Німеччини. Серед тодішніх європейських політиків Г. Штресман одним і з перших побачив час, коли ідея великого економічного простору могла отримати матеріальні засади практичної реалізації. Іншим політиком, що висував ідеї європейської інтеграції в довоєнний час був міністр закордонних справ Франції А. Бріан. В його проєкті «Пан-Європи», пропонувалося утворення «Європейського федерального союзу». Однак інтеграційний проєкт вдалося реалізувати після Другої світової війни, коли в ослабленій війною Європі інтеграційні ідеї знову набувають популярності.

В післявоєнний час поширенню інтеграційних ідей та проєктів забезпечувала низка партійних та міжпартійних рухів та організацій. До ідеологеми Єдиної Європи були включені ідеї загальноєвропейських скликання установчих зборів та загальноєвропейської конституції.

Практична реалізація ідеї щодо утворення об'єднаної Європи розпочалася з пропозиції тодішніх членів французького уряду Жана Моне та міністра закордонних справ Роберта Шумана. Основу для реалізації ідеї інтеграції Європи вони вбачали економічній співпраці європейських держав, насамперед між Францією та Німеччиною. Франко-німецький економічний союз став ядром і водночас притягальною силою нової інтегрованої Європи.

Європейський Союз у своєму становленні пройшов наступні етапи:

- становлення єдиної економічної Європи шести країн («Спільного ринку»): 1950-1968 рр.;

- поглиблення й розширення «Спільного ринку»: 1969-1973 рр.;
- виникнення нових інтеграційних структур та їхня підготовка до створення Європейського Союзу на основі «Спільного ринку»: 1985-1992 рр.;
- утворення Європейського Союзу розбудова його інституцій та включення нових держав: 1992-1995 р. ;
- «велике розширення» Європейського Союзу за рахунок посткомуністичних країн: 2004 – 2013 рр.

Згідно Договору про створення Європейського Союзу, він має сім головних політичних інституцій, кожна з яких виконує певні функції в управлінні та прийнятті рішень: Європейська Рада; Європейський парламент; Рада Європейського Союзу (Рада Міністрів ЄС); Європейська Комісія; Суд Європейського Союзу (СЄС); Європейський центральний банк (ЄЦБ); Європейський суд аудиторів.

Європейський парламент, є єдиною виборною, представницькою інституцією Європейського Союзу, що обирається громадянами держав-членів Європейського Союзу та є єдиною формою демократичного представництва народів Європи. Діяльність Європейського Союзу базується на принципі представницької демократії, а його громадяни безпосередньо представлені депутатами в Європейському Парламенті і обираються, на основі вільного таємного голосування на прямих всезагальних виборах.

На відміну від національних парламентів, від моменту свого утворення, Європарламент володів досить обмеженими функціями у сфері законодавства, як і були прерогативою Ради ЄС. Тепер його функції згідно Маастрихтського, Амстердамського та Лісабонського договорів значно розширені.

Прагнення України до інтеграції з Європейським Союзом має глибоке історичне, соціокультурне та економічне підґрунтя, що формувалося впродовж багатьох століть. Після проголошення незалежності Українська держава взяла курс на європейську інтеграцію, кінцевою метою якої є вступ до Європейського Союзу та НАТО. Це стало основною зовнішньополітичною метою України.

Євроінтеграція України стала ключовим вектором зовнішньої політики держави, що визначає її стратегічний розвиток у політичній, економічній та соціальній сферах.

В низці політико-правових документів на шляху до європейської інтеграції України, в першу чергу слід відзначити, що вирішальною у перспективі вступу України в Європейський Союз стала «Угода про асоціацію України з ЄС» 2014 р. Вона стала ключовим документом, що визначає правові рамки співпраці між Києвом і Європейським Союзом. Угода заклала основу для подальшої політичної та економічної України у Європейський Союз.

Зміна до Конституції України у 2019 році законодавчо підкріпило євроінтеграційний курсу нашої держави і юридично закріпило європейський та євроатлантичний напрям як незворотний стратегічний вибір України на членство в ЄС і НАТО.

Після початку повномасштабної війни росії проти України 24.02.22 р. Європейський Союз став одним із ключових партнерів України у військовій, фінансовій, гуманітарній та дипломатичній сферах. Важливою політичною підтримкою України було надання їй статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу у червні 2022 р.

За своє прагнення до євроінтеграції Україна заплатила та платить надзвичайно високу ціну. Це революційні події кінця 2013-поч. 2014 рр та жертвна смерть Героїв Небесної Сотні. Європейські устремління України стали головною причиною анексії росією української невід'ємної території – Криму та подальшої російської агресії в Україну, розв'язання війни на Донбасі та повномасштабна агресія 24 лютого 2024 р. Ні одна із держав-членів Європейського Союзу не платила такої ціни за входження в Європейське Співтовариство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артёмов І.В., Віднянський С.В. та ін. Європейська та євроатлантична інтеграція України: стан і перспективи реалізації (2014-2022 рр.): монографія. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2022. 284 с. URL: <http://eurodev.uzhnu.edu.ua/images/files/Mono.pdf>
2. Біла книга. Європейське врядування. Комісія Європейських Співтовариств. URL: http://upLorg.ua/load/4-1-0-113_19.
3. Віднянський С. Угода про Асоціацію з Європейським Союзом як цивілізаційний вибір України / С. Віднянський, А. Мартинов. Україна дипломатична: науковий щорічний. К., 2014. Вип. 15. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?ukrdip_2014_15_56
4. Газін В. Густав Штреземан — провісник об'єднаної Європи. *Дзеркало тижня*. URL: http://gazeta.dt.ua/history/gustav-shtrezeman-provisnik-ob-yednanoyi-yevropi_.html
5. Грубінко А. В. Європейський Союз після Brexit: продовження історії: монографія / Грубінко А. В., Мартинов А. Ю. ; Західноукр. нац. ун-т, Центр стратег. аналітики та міжнар. студій. Тернопіль ; Київ : Осадца Ю. В. [вид.], 2021. 257с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/42066/1D0%93%Df.pdf>
6. Дір І. Ю., Основні інституції Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: «Право»*. Том 3, № 82, 2024. URL: <http://visnyk.pravo.uzhnu.edu.ua/issue/view/18039>
7. Європейська та євроатлантична інтеграція: Transition Book. Київ : Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України, 2019. 94 с. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/>
8. Європейський Союз в міжнародних відносинах: навч. посіб. / В.В. Копійка, С.О. Маковський, М.А. Миронова ; за ред. В. В. Копійки. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2021. 560 с. URL: <https://e->

learning.iir.edu.ua/pluginfile.php/26416/mod_book/chapter/958/EU%20in%20R.pdf.

9. Єгорова В. С. Україна та ЄС: сучасний стан і перспективи розвитку. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2019 № 40. URL: <https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc40/7.pdf>
10. ЄС уже надав Україні допомогу на €108 млрд — фон дер Ляєн. Веб.сайт. URL: <https://suspihne.media/808079-es-uze-nadalo-ukraini-dopomogu-na-108-mlrd/>
11. Історія українських та зарубіжних політичних вчень: навч. посіб. / Гончарук-Чолач Т. В., Томахів В. Я. Київ: Видавництво Ліра-К. 2020. 228 с.
12. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу : монографія / І. В. Яковюк, Т. М. Анакіна, О. Я. Трагнюк, Т. В. Комарова ; за ред. І. В. Яковюка. К. : Ред. журн. «Право України», 2012. 208с. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/1210>
13. Кіш Є. Пошуки теоретичних моделей європейської інтеграції. *Політичний менеджмент*. №6, 2004 URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11592/10-Kish.pdf?sequence=1>
14. КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254> Text
15. Кормич Л. І. Специфіка політичного розвитку України в світлі євроінтеграційних процесів: навч.-метод. посіб. для здобувачів 3-го (освіт.-наук.) рівня вищ. освіти / Л. І. Кормич, Т. М. Краснопольська ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», Каф. політ. теорій. Одеса : Фенікс, 2021. 97 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0b6c5fc2-6eab-4685-8b54-8b781500b064/content>
16. Овчаренко О., Сухушина О., Земзюліна Н. Історія європейської інтеграції : навч. посіб. Черкаси : Вертикаль, 2021. 302 с. URL: https://eprints.cdu.edu.ua/4269/1/BOOK_OVCHARENKO_2021-1-50.pdf
17. Орлова Т.В. Сучасна політична історія країн світу – 2-е вид., доп. і переробл. К.; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2017. 944 с. URL:

https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/461686/mod_resource/content/1/Orlova_T_pdf_1.pdf

18. Основи політичної науки. Курс лекцій за редакцією Бориса Кухти. Частина 4. Міжнародна політика. Львів, Кальварія, 1999. 436 с. (175 – 224)
19. Партнерство Україна-ЄС у безпековій сфері: сучасний стан і перспективи. / Razumkov centre, Представництво Фонду Ганса Зайделя в Україні. Київ : Konrad Adenauer Stiftung, 2021. 69 с. URL: <https://razumkov.org.ua/vydannia/inshi-drukovani-materialy>
20. Перга Т. Ю. Політика Східного партнерства: історія розвитку та перспективи в умовах глобальних викликів. Сторінки історії : збірник наукових праць. 2015. Вип. 40. С. 194-204. URL: http://ela.kpi.ua:8080/bitstream/123456789/18602/1/40_19_Perga.pdf
21. Підтримка ЄС України. Офіційний вебсайт Європейського Союзу. URL: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/eu-support-ukraine_uk
22. Поглиблення відносин між ЄС та Україною. Що, чому і як? / Стівен Блокманс [та ін.]; за ред. Майкла Емерсона та Вероніки Мовчан ; Центр європ. політ. дослідж. (CEPS), Брюссель, Ін-т екон. дослідж. та політ. консультацій (ІЕД), Київ. 2-ге вид. ; Київ : Лопатіна О. О. ; Брюссель, 2018. XII, 276 с. URL: <https://3dcftas.eu/ua/publications/deepening-eu-ukrainian-relations-what-why-and-how-2>
23. Поліщук І. Україна – Європейський союз . *«Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Волинського національного університету імені Лесі Українки.* № 2 (16) (2023) URL: <https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/view/316>
24. План дій «Україна – Європейський Союз» від 21 лютого 2005 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693#Text
25. Сайт Представництва Європейського Союзу в Україні. URL: <http://surl.li/fqozo>
26. Сайт Представництва України при Європейському Союзі. URL: <http://surl.li/lpcap>

27. Теорія та історія європейської інтеграції: навчально-методичний комплекс / укл.: Круглашов А.М. Чернівці: Рута, 2013. 100 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kruhlahov_Anatolii/Teoriia_ta_istoriia_ievropeiskoi_intehratsii.pdf
28. Годоров І. Я. Євроатлантична інтеграція України. Історія та сучасність : навч. посіб. Ужгород : ТОВ «РІК-У», 2022. 376 с. URL: <http://eurodev.uzhnu.edu.ua/images/files/TOD.pdf>
29. Трихліб К. О. Інтеграція: сутність і особливості. Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики: зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф., м. Харків, 24 трав. 2016 р. Харків, 2016. С. 100–105. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11314/1/Trykhlub_100-105.pdf
30. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та європейським союзом, європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Веб. сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
31. Україна на шляху до європейської інтеграції: історико-правовий екскурс: монографія / [М. Р. Аракелян (ред.) та ін.] ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», Каф. історії держави та права. Одеса : Фенікс, 2020. 238 с.
32. Указ Президента України «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text>
33. Український інститут міжнародної політики: як ЄС підтримує Україну в умовах війни. URL: <https://uiip.org.ua/uk/novyny/yak-yes-pidtrymuie-ukrainu-v-umovakh-viiny>
34. Укрінформ: Від початку повномасштабної війни Євросоюз надав Україні гуманітарну допомогу на €3,6 мільярда. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3953239-vid-pocatku-povnomasstabnoi-vijni-evrosouz-nadav-ukraini-gumanitarnu-dopomogu-na-36-milarda.html>
35. Як ЄС підтримує Україну: від санкцій до військової та гуманітарної допомоги. Веб.сайт. URL: <https://euneighbourseast.eu/uk/news/explainers/yak-yes-pidtrymuie-ukrayinu-vid-sankcij-do-vijskovoyi-ta-gumanitarnoyi-dopomogy/>

36. Official Journal of the European Union. European Parliament. Access to European Union Law. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:european_parliament (date of access: 05.04.2024).
37. European Parliament. Members of the European Parliament. Official web-site. URL: <https://www.europarl.europa.eu/meps/en/home>.
38. Moravcsik A. The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht. *Journal of Common Market Studies*, 1998. URL: https://www.researchgate.net/publication/305831546_
39. Navari Cornelia. Public Intellectuals and International Affairs. URL: https://www.researchgate.net/publication/375310044_David_Mitrany_and_International_Functionalism
40. Vachudova M. Europe Undivided: Democracy, Leverage, and Integration After Communism. Oxford University Press, 2005. URL: <https://d-nb.info/1186505184/34>
41. Zielonka J. Europe as Empire. The Nature of the Enlarged European Union. Oxford University Press, 2006. URL: https://ciaotest.cc.columbia.edu/olj/iirp/27_2006-07_winter/27_2006-07_winter_j.pdf